

Aleksandras Štomas (1931–1999)

Nuotrauka iš Išeivijos studijų centro archyvų

XX a. politinių ir kultūrinių patirčių sluoksniuose išskylanti Aleksandro Štomo figūra liudija apie intelektine prasme universalią ir gebančią absorbuoti įvairialypės prigimties idėjas asmenybę.

A. Štomo domėjimosi sferų horizontas platus ir daugiasluoksnis, o mokslinio pažinimo erdvė pripildyta teisės, politikos, žurnalistikos mokslų idėjomis. Neabejotinai A. Štomas, kaip mąstytojas ir tyrinėtojas, puikiai reflektavo gyvenamojo laikmečio realijas, ieškojo praeitį ir ateitį įprasminančių egzistencinės savasties jungčių, sprendė opius politinio ir visuomeninio gyvenimo klausimus, kuriuos diktavo įžvalgus ir aštrus mokslininko protas bei įgyta turtinga socialinė patirtis, suvokiant savo egzistencinės tapatybės tvarumą, prisodrintą lietuvių, žydų bei rusų kultūros formų substratu.

A. Štomas gimė ir augo Kaune. Vokiečiams okupavus Lietuvą, 1941–1943 metais su šeima buvo uždarytas į Kauno getą Vilijampolėje. Likimo paradoksas, tačiau mažąjį Štomą išgelbėjo Antanas Sniečkus, Lietuvos komunistų partijos vadovas. Taigi A. Štomas augo A. Sniečkaus šeimoje, Kaune baigė vidurinę mokyklą, pradėjo studijas Vilniaus universiteto Teisės fakultete. Įvairiuose Lietuvos miestuose ragavo pedagoginio darbo duonos, vertėsi teisine praktika. Teisės studijas tęsė Rusijoje, gilino kriminalistikos žinias. 1952 metais baigė Maskvos universitetą; vėliau teisinio darbo subtilybes studijavo Maskvos Teisės mokslų institute; čia 1964 metais apgynė teisės mokslų daktaro disertaciją.

Įsitraukęs į antitarybinę veiklą, 1973 metais A. Štomas išvyko į Didžiąją Britaniją. Čia dirbo mokslininku, tapo Bradfordo universiteto Taikos studijų katedros profesoriumi, vėliau dirbo Salfordo universitete. A. Štomas plėtojo savo disidentinių pažiūrų diskursą; bendradarbiavo su išeivijos liberaliojo sparno spauda: daugybė sodria publicistine maniera paženklintų straipsnių nugulė „Akiračių“ mėnraščio bei „Metmenų“ žurnalo puslapiuose. Nuo 1989 metų iki gyvenimo pabaigos dėstė politologiją Jungtinėse Amerikos valstijose, Hillsdalo koledže, ir toliau aktyviai dalyvaudamas lietuvių išeivijos bendruomenės bei organizacijos „Santara-Šviesa“ veikloje.

A. Štomo intelektualinio palikimo vertė sunkiai apibrėžiama paprastomis vertybiškumo kategorijomis, tačiau galimybė prisiliesti prie šio intelektualo įdirbio leidžia pajusti bent dalį A. Štomo sukauptos ir artikuliuotos žmogiškosios bei mokslo patirties. A. Štomo archyvą, kuris saugomas Lietuvių išeivijos institute Kaune, sudaro gausi politinių, humanitarinių bei socialinių mokslų biblioteka, straipsniai, studijos, disidentinė periodika bei vertinga korespondencinė medžiaga su įvairiais asmenimis.